

doi: 10.3935/rsp.v29i3.1983

VII. GODIŠNJA STRUČNA KONFERENCIJA SOCIJALNOG RADA U BOSNI I HERCEGOVINI S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM »AKTIVACIJSKI MODELI – KORISNIČKA PERSPEKTIVA«

Sarajevo, 20. listopada 2022. godine

Savez socijalnih radnika Federacije Bosne i Hercegovine u suradnji sa Savezom udruženja stručnih radnika socijalne djelatnosti Republike Srpske i Udruženjem stručnih radnika socijalne djelatnosti Brčko Distrikta uz podršku UNICEF Bosnia and Herzegovina, OSCE Mission in Bosnia and Herzegovina i Fakultetom političkih nauka Univerziteta u Sarajevu organizirao je VII. godišnju stručnu konferenciju u Sarajevu 20. 10. 2022. godine. Na konferenciji je prisustvovalo više od 130 predstavnika ministarstava, predstavnika fakulteta na kojima se izučava socijalni rad, centara za socijalni rad, kao i predstavnika OSCE-a, UNICEF-a i IOM-a u Bosni i Hercegovini. Cilj skupa bio je prikazati rezultate novih modela rada u socijalnoj skrbi: socijalno poduzetništvo i integrirano vođenje slučaja, model Međunarodne klasifikacije funkcionalnosti osoba s teškoćama u razvoju ili invaliditetom (MKF), kao i važnost kontinuiranog uvođenja supervizije u ustanove socijalne skrbi na području Federacije Bosne i Hercegovine. Nazoćnima se obratio dr. Mirnes Telatović, predsjednik Saveza socijalnih radnika F BiH, mr. Srđan Baralić, predsjednik Saveza udruženja stručnih radnika socijalne djelatnosti iz RS, umjesto šefa misije OSCE-a u BiH Briana Aggelera, predstavnik Ivo Lupis, direktor odjela za ljudsku dimenziju, umjesto direktorice UNICEF-a u BiH dr. Rownak Khan, predstavnica Selma Kazić, šefica Programa

socijalne zaštite, potom dekan Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu prof. dr. Sead Turčalo, Vladimir Makarić, pomoćnik ministra Ministarstva zdravlja socijalne zaštite RS, Miroslav Jurešić, pomoćnik ministra iz Ministarstva rada i socijalne politike F BiH. Također, prezentirane su sljedeće teme:

- razvoj modela socijalnog poduzetništva i integriranog vođenja slučaja – od ideje do dostupne razine razvoja modela socijalnog poduzetništva u BiH
- društveno poduzetništvo kao mogućnost socijalnog uključivanja i ekonomske neovisnosti vulnerabilnih grupa
- supervizija u BiH
- supervizija i mehanizmi obrane – značaj za supervizanta, ustanovu i korisnika
- Međunarodna klasifikacija funkcionalnosti osoba s teškoćama u razvoju ili invaliditetom (MKF) – primjena u praksi.

Programski rezultati 2019. – 2022.

Prve dvije teme obuhvaćale su razvoj modela socijalnog poduzetništva i integriranog vođenja slučaja od ideje do dostupne razine razvoja modela socijalnog poduzetništva u Bosni i Hercegovini. Pošlo se od ideje da se putem ulaganja profita nastalog od obavljanja određene ekonomske aktivnosti (proizvodnje i prodaje proizvoda ili usluga) treba ispuniti jasna društvena misija. Isto se zasniva na tržišnim principima, a radi ispunjavanja društvenih ciljeva, odnosno stvaranja mogućnosti za rješavanje socijalnih, zdravstvenih, kulturnih, ekonomskih, ekoloških ili drugih društvenih problema pojedinih grupa građana, uže ili šire zajednice, kao i sprječavanja nastajanja i otklanjanja posljedica društvene iskl-

jučenosti i jačanja društvene solidarnosti i kohezije. Društveno poduzetništvo kao mogućnost socijalnog uključivanja i ekonomske neovisnosti vulnerabilnih grupa temelj je europskog projekta integracije i socijalne kohezije jer omogućava postizanje niza ključnih ciljeva Europske unije kao što su: stvaranje i očuvanje radnih mjesta, društvena inkluzija, socijalne inovacije, ruralni i regionalni razvoj, zaštita životne sredine te ravnomjerniji regionalni razvoj. Osnovni principi razvoja Modela integriranog vođenja slučaja (IVS) su aktivacija korisnika i integrirano pružanje usluga relevantnih sektora. Pozitivne prakse u BiH uspostavljene su projektom »Jačanje socijalne i zdravstvene zaštite kao odgovor na pandemiju Covid-19 u BiH«. Projekt se implementira u 10 ciljanih općina/gradova, 5 u FBiH: Zenica, Tuzla, Jajce, Ljubuški, Čitluk i 5 u RS: Laktaši, Prijedor, Trebinje, Derвента, Pale. Cilj projekta je jačanje sustava obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite u odabranim lokacijama s ciljem adekvatnog odgovora na posljedice Covid-19 pandemije, s posebnim fokusom na djecu, mlade i obitelji. Komponente projekta su: socijalno poduzetništvo i integrirano vođenje slučaja. Cilj komponente socijalno poduzetništvo je razvijanje inovativnih **modela** kako bi se riješile specifične potrebe ranjivih skupina korisnika koji se nalaze u sustavu socijalne skrbi na lokalnoj razini transformiranjem tradicionalne uloge socijalne skrbi **od pasivnog pristupa** davanja novčane ili materijalne pomoći prema aktivnom pristupu jačanja otpornosti/samoodrživosti **pojedinaца**, obitelji pa i čitavih zajednica. Dok je cilj komponente integrirano vođenje slučaja unaprijediti institucionalne kapacitete u osnaživanju i uključivanju na tržište rada postojećih korisnika socijalnih prava i potencijalnih korisnika, odnosno onih koji su u najvećem riziku od socijalne isključenosti. Ciljne grupe obuhvaćene projektima na lokalnoj razini su:

- žene žrtve obiteljskog nasilja
- nezaposleni roditelji s više djece (posebno iz ruralnih sredina, mladi roditelji...)
- nezaposleni roditelji djece sa smetnjama u razvoju
- osobe s invaliditetom osposobljene za rad (mladi)
- korisnici jednokratnih novčanih pomoći (posebno dugoročno nezaposleni)
- mlade osobe koje izlaze iz sistema institucionalne skrbi
- Romi.

Djelatnosti i prakse uspostavljene projektima su:

- servisi za čišćenje stambenih i poslovnih objekata i održavanje dvorišta
- servisi za pranje veša
- proizvodnja i prodaja suvenira i poklona
- proizvodnja i prodaja sapuna
- pružanje usluga pomoći u kući i dr.

Pilotirani inovativni modeli zajedničkog djelovanja i pružanja usluga imaju za cilj sanirati negativni utjecaj Covid-19 pandemije na korisnike socijalne zaštite kao i doprijeti do onih korisnika koji su »najdalje« od tržišta rada.

Treća tema konferencije odnosila se na superviziju u Bosni i Hercegovini. O superviziji u Bosni i Hercegovini se krajem devedesetih godina govori zahvaljujući angažmanu međunarodnih organizacija iz Švedske te univerziteta iz Geteborga i Štokholma. Suradnja spomenutih švedskih organizacija i univerziteta, Univerziteta u Sarajevu, resornih ministarstava i drugih relevantnih pojedinaca, doprinijela je spoznavanju značaja razvoja supervizije i potrebe za njezinim uvođenjem u sustav socijalne skrbi. Kontinuirane

aktivnosti rezultirale su održavanjem prve edukacije iz supervizije u Bosni i Hercegovini. Pojavila su se i prva zakonska rješenja o mogućnostima implementacije supervizije u ustanovama socijalne skrbi te publicirana prva domaća literatura o superviziji. Supervizija se periodično uvodi kao obvezan ili izborni predmet na diplomskom i poslijediplomskom studiju, na odsjecima za socijalni rad u Banja Luci, Tuzli i Sarajevu. Doprinos razvoju supervizije u Bosni i Hercegovini ogleda se i u pokretanju magistarskih studija u suradnji odsjeka za socijalni rad iz Geteborga, Sarajeva i Banja Luke. Pored navedenog, značajne su aktivnosti poduzete u pogledu implementacije supervizije u praksi. One se odnose na promjene u zakonskoj regulativi u području socijalne skrbi, u cilju prepoznavanja supervizije kao obveze, a ne samo mogućnosti. Zatim, aktivnosti koje se kontinuirano provode u cilju promocije supervizije i njezine primjene u ustanovama socijalne skrbi (pilot-projekt kolegijalne supervizije u 15 centara za socijalni rad u F BiH), drugim vladinim i nevladinim organizacijama, ali i brojne konferencije i okrugli stolovi koji se organiziraju diljem Bosne i Hercegovine.

Supervizija i mehanizmi obrane – značaj za supervizanta, ustanovu i korisnika, tema je u kojoj je istaknuto kako supervizija ima veliki značaj za stručnjake različitih profesija i korisnike u sustavu socijalne skrbi. Navedeno je da stres smanjuje sve sposobnosti pa stručnjak i korisnik trebaju voditi prvenstveno računa o njihovom zdravlju. Evidentno je kako stručnjaci u socijalnoj skrbi na području F BiH nemaju edukaciju za supervizore i kako je ista profesija za sebe. Napominjući kako supervizija nije nadzor niti liderstvo, te kako može biti konzultantska po želji supervizanata i mentorstvo ako je procesna, edukacija ako je edukativna i savjetovanje ako je savjetodavna. Među-

tim, supervizija nije terapija iako ima terapijske učinke. Ona je proces razvoja stručnjaka kao reflektirajućeg praktičara i kreativni proces u kojemu stručnjak u zajedništvu i suradnji sa supervizorom uči iz svojih iskustava, problema s kojima se susreće u radu. Naglašena je važnost uloge reflektirajućeg praktičara koji treba znati primijeniti znanje, riješiti kompleksne situacije, koristiti iskustvo, razvijati vlastite sposobnosti, povezivati i stvarati odnos s drugima, nositi se s izazovima i stresom te istraživati svoje motive za izbor profesije. Također, navedeno je kako supervizor treba biti dovoljno hrabar da samokritičnost ne shvaća kao slabost nego kao najjače oružje. U konačnici, istaknuto je kako reflektirajući praktičar treba znati primijeniti znanje, riješiti kompleksne situacije, koristiti iskustvo, razvijati vlastite sposobnosti, povezivati i stvarati odnos s drugima, nositi se s izazovima i stresom te istraživati svoje motive za izbor profesije.

Peta tema odnosila se na proces implementacije Međunarodne klasifikacije funkcionalnosti osoba s teškoćama u razvoju ili invaliditetom (MKF) u Federaciji Bosne i Hercegovine a koji je započeo uz podršku UNICEF-a Bosne i Hercegovine. Tijekom 2019. godine napravljena je analiza postojećih propisa i praksi kod procjene i upućivanja djece s teškoćama ili invaliditetom u deset županija Federacije Bosne i Hercegovine. Na temelju analize u suradnji s nadležnim ministarstvima iz područja socijalne skrbi, obrazovanja i zdravstva utvrđeno je kako niti u jednoj županiji ne postoje pisane smjernice koje detaljno pojašnjavaju izradu, praćenje i evaluaciju osobno usmjerenog planiranja podrške s obzirom da ne postoji standardizirani pristup u praksi procjena djece (procjena se vršila na različite načine od županije do županije). U analizi su navedeni svi nedostaci postojećeg modela

procjene: postojeći pravilnici utemeljeni su isključivo na medicinskom pristupu s obzirom da kategoriziraju dijete u odnosu na stupanj i vrstu teškoće, što je jedini kriteriji za određivanje primjerenog oblika školovanja, ne izrađuje se osobno usmjereni plan upućivanja djeteta, a procjena se svodi na opće preporuke, bez uključivanja aktera iz djetetove mikro-, mezo- i makrookoline, ne postoji kontinuirana međusektorska suradnja, ne izrađuje se plan podrške za roditelja/skrbnika, niti se isti aktivno uključuju u proces procjene, niti se utvrđuje preostala sposobnost djeteta. Nakon analize, započete su aktivnosti u cilju reforme sustava procjene i podrške na način da je usvojena Mapa za implementaciju preporuka Analize trenutnih praksi u F BiH, formirane Radne grupe na razini Zeničko-dobojske županije i Hercegovačko-neretvanske županije, usuglašeni su radni planovi za 2021.–2022. godinu. Radne grupe na razini navedenih županija finalizirale su Akcijske planove transformacije sustava procjene i upućivanja djece s teškoćama koje su usvojile i Vlade Zeničko-dobojske županije i Hercegovačko-neretvanske županije. Nositelji aktivnosti u Zeničko-dobojskoj županiji su Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, u suradnji s Ministarstvom za obrazovanje i Ministarstvom zdravstva, a u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi u suradnji s Ministarstvom obrazovanja. Izrađene su smjernice za procjenu i upućivanje djece s teškoćama i invaliditetom čija je svrha usklađivanje prakse procjene i upućivanja djece s Međunarodnom klasifikacijom funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja (MKF). Cilj je bio unaprijediti proces procjene i upućivanja djeteta uključivanjem roditelja/skrbnika kao partnera i važnog resursa za organiziranje i pružanje podrške. Izrađeni su kriteriji za formiranje i rad stručnih tijela

za procjenu i koordinaciju procjene djece s teškoćama u Bosni i Hercegovini. Novi koncept holističke i procesne procjene djece utemeljen je na smjernicama, a iste sadrže opis primarnih zadataka stručnih tijela, jasno definirane kriterije za formiranje i sastav stručnih tijela, uloge stručnjaka, korake u procjeni djeteta i koordinaciju s drugim akterima procjene, obvezne kontinuirane obuke članova stručnih tijela i koordinatora, monitoring, evaluaciju i izvještavanje. Izrađen je protokol o postupanju i suradnji nadležnih institucija, ustanova i organizacija s ciljem unaprjeđenja multisektorskog i interdisciplinarnog pristupa holističkoj i procesnoj procjeni djece. Koraci procjene obuhvaćaju: prvu detekciju razvojnog rizika, otvaranje mape procjene potrebe za podrškom, upis djeteta u registar stručnog tijela, koordinaciju procesa procjene od strane nadležnog stručnog tijela sa ustanovama, uz kontinuirano prikupljanje podataka, osnaživanje djeteta i obitelji, izdavanje pisanih preporuka za izradu osobno usmjerenog plana podrške od strane nadležnog stručnog tijela, kontinuirano praćenje razvoja djeteta i donošenje nalaza i mišljenja na godišnjoj razini. Cijeli proces procjene, praćenja i upućivanja djece s teškoćama realizira se kroz rad stručnog tijela u suradnji s koordinatorima, roditeljima/skrbnicima djece. Stručno tijelo čine: logoped, edukacijski rehabilitator, psiholog i socijalni radnik. Isto tijelo vrši upis djeteta u registar nakon potpisane suglasnosti roditelja/skrbnika, koordinira proces procjene i stručne podrške zajedno s koordinatorima iz odgojno-obrazovnog i zdravstvenog sektora te sektora socijalne skrbi svih ustanova na području Hercegovačko-neretvanske županije. Uz kontinuirano prikupljanje podataka, a najviše šest mjeseci, stručno tijelo izdaje preporuke na temelju kojih se izrađuje osobno usmjereni plan podrške djeteta i obitelji na temelju Priručnika za

izradu osobno usmjerenog plana podrške i Smjernica za procjenu, praćenje i upućivanje djece s teškoćama u razvoju. Osobno usmjereni plan podrške obuhvaća sva područja djetetova života te preporuke za svako od tih područja: prirodno okruženje (dom), vrtić/škola, terapije u koje je dijete uključeno (logoped, psiholog, edukacijski rehabilitator, liječnici...), slobodne aktivnosti (tečaj, trening i sl.).

Zaključci i preporuke

Socijalno poduzetništvo u Bosni i Hercegovini treba slijediti smjernice EU-a o politici zapošljavanja koje zahtijevaju aktivnu politiku tržišta rada kako bi izbjegli dugotrajnu nezaposlenost korisnika, promicati rane intervencije i personalizirane planove ponovnog zapošljavanja kako bi se izbjegla devalifikacija i obeshrabrenje nezaposlenih te implementirati optimalne instrumente politike tržišta rada, koji osiguravaju racionalno korištenje raspoloživih resursa u skladu s kontinuiranom suradnjom zavoda za zapošljavanje i centara za socijalni rad na razini lokalne zajednice. Do sada su uspostavljene radne grupe u odabranim lokacijama i definirani referalni mehanizmi (mehanizmi zajedničkog djelovanja lokalnih institucija prema korisnicima), definirani i potpisani su protokoli o suradnji, **odnosno o pružanju integriranih usluga na svih 10 projektnih lokacija. Protokoli su precizno izrađeni za točno definirane grupe korisnika i osiguravaju proaktivno i preventivno djelovanje svih lokalnih institucija na polju zapošljavanja ranjivih grupa, uz efikasno korištenje svih raspoloživih resursa u zajednici. Imenovani su voditelji slučajeva u lokalnim institucijama: najčešće u centrima za socijalni rad i podružnicama zavoda za zapošljavanje. Također, definirani su individualni planovi rada s korisnicima, a u tijeku**

je edukacija pružatelja usluga, promocija potpisanih protokola, kao i pilotiranje praksi socijalnog poduzetništva. Naučene lekcije su profiliranje korisnika; edukacija i psiho-socijalna podrška; kontinuirana sistemska podrška pružatelja usluga iz različitih sektora i kvaliteta proizvoda i usluga kao ključ tržišnog uspjeha.

Pilotirana je **kolegijalna supervizija** u 15 centara za socijalni rad na području Federacije Bosne i Hercegovine, organizirana od strane Federalnog ministarstva i Saveza socijalnih radnika F BiH u suradnji sa IOM-om BiH, na čelu s predavačem Liljom Cajvert. Rezultati pilot-projekta kolegijalne supervizije su pokazali: pozitivno i novo iskustvo, pomoć u rješavanju vlastitih problema i razgovor o temama o kojima se inače ne govori. Članovi supervizijske grupe sa sobom su ponijeli olakšanje, zadovoljstvo i povezanost kao i sustavno pristupanje rješavanju problema, kolegijalnost prilikom rješavanja problema te uspostavljanje zaštite mentalnog zdravlja: prvo zaštititi sebe pa onda druge. Tijekom supervizijskih sesija uočila se mogućnost sagledavanja problema na drugačiji način nego do sada pa je istaknuta dobit u olakšanje, usuglašenosti mišljenja, značaj timskog rada, kolegijalnost i podrška u rješavanju predmeta. Zamijećen je osjećaj rasterećenosti nakon provedbe sesije jer se problem podijelio s ostalim sudionicima pa se zaključuje kako kolegijalna supervizija doprinosi boljem međusobnom upoznavanju kolega, a to za ishod jača radnu grupu i efikasnije rješava probleme na terenu. Svaki član grupe složio se da je puno lakše timski pristupiti problemu, odnosno nakon iznošenja više mišljenja lakše se dolazi do efikasnijeg i bržeg rješavanja problema. Supervizija je dio kontinuiranog učenja i razvoja djelatnika centara koja pomaže u iskorištavanju vlastitih resursa dok jača pojedinca i grupe za obavljanje svakodnevnih radnih zadataka.

Pilotiranje modela **Međunarodne klasifikacije funkcionalnosti osoba s teškoćama u razvoju** (MKF) u Zeničko-dobojskoj županiji rezultiralo je donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom (*Službene novine ZDK*, 16/2022.), a u Hercegovačko-neretvanskoj županiji donošenjem Zakona o izmjeni i dopuni zakona o socijalnoj skrbi (*N. novine HNŽ*, 11/2021.) i uz suglasnost ministra obrazovanja donesen je Pravilnik o procjeni, praćenju i upućivanju djece s teškoćama ili invaliditetom, a sastavni dio Pravilnika su: Smjernice za procjenu praćenje i upućivanje djece s teškoćama ili invaliditetom, Kriteriji za formiranje i rad stručnog tijela za procjenu i praćenje djece s teškoćama ili invaliditetom, Priručnik za izradu, praćenje i evaluaciju osobno usmjerenog plana podrške i Protokol o postupanju i suradnji nadležnih institucija i organizacija s ciljem unaprjeđenja multisektoralnog i interdisciplinarnog pristupa holističkoj i procesnoj procjeni djece uvođenjem referalnog mehanizma. Potrebno je nastaviti proučavati i unaprjeđivati Međunarodnu klasifikaciju funkcionalnosti osoba s teškoćama u razvoju (MKF) usavršavati izradu osobno usmjerenih planova podrške koji predstavljaju jedan od ključnih ciljeva procesa procjene koji ujedno definiraju način evaluacije i

praćenja. Osim djeteta, obitelji i stručnih osoba uključenih u proces procjene djeteta potrebno je uključivati i druge relevantne aktere u život djeteta koji u najvećoj mjeri mogu pružiti dodatne informacije o funkcioniranju djeteta. Sadržaj plana treba usmjeriti na tri razine: razinu djeteta i obitelji, razinu pružatelja usluga i razinu društvenog okruženja.

Konferencija je bila kvalitetno organizirana. Prisutni stručnjaci i znanstvenici razmijenili su teorijska i praktična iskustva te su upoznati s inovativnim modelima koji unaprjeđuju socijalnu skrb i zalažu se za zaštitu dječjih prava u Bosni i Hercegovini.

Karolina Tadić-Lesko,
Ustanova „Centar za socijalni rad
Grada Mostara“,
Mostar, Bosna i Hercegovina

Janja Milinković,
Ministarstvo zdravstva, rada i
socijalne skrbi Hercegovačko-
neretvanske županije,
Mostar, Bosna i Hercegovina

Nina Babić,
Fakultet političkih nauka u Sarajevu,
Univerzitet u Sarajevu,
Sarajevo, Bosna i Hercegovina